

Aluehallituksen lausunto aluevaltuustolle Pirkanmaan hyvinvointialueen tarkastuslautakunnan väliarvioinnin johdosta

Tarkastuslautakunnan väliarviointi ajoittui pääosin samalle ajalle kuin osavuosisikatsaus 1-6/2023. Osa havainnoista perustui tilanteeseen 31.7.2023. Väliarviointi käsitteli talouden ja tavoitteiden toteutumista, asiantuntijapalvelun hankintaa sekä psykiatria.

1. Talouden toteutuminen

Väliarvioinnissaan tarkastuslautakunta toivoo, että jo loppuvuonna 2023 suhtauduttaisiin kriittisesti kaikkiin harkinnanvaraisiin menoihin ja henkilöstölisäyksiin sekä hyödynnettäisiin henkilöstön ns. luonnollista poistumaa silloin, kun se on tehtävien hoidon kannalta mahdollista. Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä sitä, että talousarvio olisi mahdollisimman tarkka ja realistinen, jotta sillä olisi mahdollisimman hyvä talouden ja toiminnan ohjausvaikutus.

Talouden toteutumisen arvioinnissa tarkastuslautakunta muun ohella totesi säästötavoitteet perustelluiksi ja edellytti säästäväisyyttä kaikessa varainkäytössä.

Pirkanmaan aluehallitus päätti 11.9.2023 käynnistää talouden sopeuttamistoimet sekä koko henkilöstöön kohdistuvat yhteistoimintaneuvottelut. Sopeutustoimet tähtäävät kestäviin rakenteellisiin muutoksiin, ja ensivaiheessa 42 miljoonan euron pysyvään kustannustason laskuun ensi vuodesta lähtien. Yhteistoimintaneuvotteluja tarvitaan myös palvelujen verkoston uudelleenorganisointiin, joka on keskeinen osa sopeuttamistoimia. Hyvinvointialueella suhtaudutaan kriittisesti harkinnanvaraisiin menoihin ja henkilöstölisäyksiin. Aluehallitus päätti yhteistoimintaneuvottelujen tuloksesta 20.11.2023.

Pirkanmaan hyvinvointialueen ostopalveluissa tehokkuutta lisätään sopimusten yhtenäistämällä ja tuloksellisuuden lisäämisellä hankinnoissa hankintaohjelman mukaisesti. Ikääntyneiden ympärivuorokautisen palveluasumisen kilpailutus on suunnitteilla vuodelle 2024.

Vuokratyövoiman käyttöä vähennetään hallitusti. Vuokratyövoiman hankintasopimuksia pyritään yhtenäistämään merkittävilta osin lokakuussa käynnistyneen kilpailutuksen myötä. Näin tavoitellaan toiminnan yhteneväisiä käytäntöjä, Pirkanmaan hyvinvointialueen edun mukaisia sopimusehtoja ja hintatason hillintää.

Talousarvio on laadittu ja laaditaan jatkossakin mahdollisimman realistiseksi ja tarkaksi. Jatkossa tämä on vuoden 2023 talousarviovalmistelua helpompaa, koska toteumista on olemassa parempia pohjatietoja.

2. Tavoitteiden toteutuminen

Tavoitteiden toteutumisen arvioinnissa tarkastuslautakunta muun ohella totesi tavoitteiden asettamiseen, mittaamiseen ja raportointiin liittyviä selkeyttämisen tarpeita. Tarkastuslautakunta suositteli, että tavoitetasojen määrittämiseen kiinnitetään erityistä huomiota.

Tavoitteiden mittareihin ja tavoitetasojen määrittämiseen vuodelle 2024 on kiinnitetty erityistä huomiota, jotta niiden arviointi on jatkossa selkeämpää ja yhdenmukaisempaa.

Tavoitekokonaisuuksia on myös selkiytetty vuoden 2024 talousarvioesitykseen. Vuonna 2024 tavoitteiden ja tavoitetasojen seuranta on mahdollista toteuttaa kuluvaan vuoteen tarkempana, käytössä on mm. yhtenäiset vertailutiedot hyvinvointialueen ensimmäisestä toimintavuodesta. Hyvinvointialueen rakentaminen jatkuu kuitenkin vielä vuonna 2024 ja tämä näkyy vielä osin vuoden 2024 tavoitteistossa.

Tavoitteiden toteutumien raportointitapaa selkeytetään aiemmasta jo vuoden 2023 raportointiin. Jokaisen tavoitteen tai mittarin toteumaa arvioidaan omana kokonaisuutenaan ja raportoinnissa käytettävät visuaaliset merkit selkiytetään. Jatkossa + merkillä merkitään tavoitteet tai mittarit, jotka ovat toteutuneet tai joiden arvioidaan toteutuvan arviointivuoden aikana. Tavoitteet ja mittarit, jotka eivät ole toteutuneet arviointiajanjakson aikana eikä niiden arvioida toteutuvan arviointivuoden aikana merkitään - merkillä. Mikäli varmaa tietoa tavoitteen tai mittarin toteutumisen arvioimiseksi ei ole, tai se on epävarmaa, toteuma arvioidaan +/- merkillä.

Tarkastuslautakunta toteaa väliarvioinnissaan, että omavalvonnan toteuttaminen on hyvinvointialueiden lakisääteinen tehtävä ja että tavoitteena tämä ei ole kovin haasteellinen, koska se on toteutettava joka tapauksessa.

Kun Pirkanmaan hyvinvointialueen vuoden 2023 tavoitteita on laadittu lokakuussa 2022, tukipalvelujen valvontayksikköön ei ollut vielä perustettu virkoja, yksiköllä ei ole ollut toimitiloja eikä valvontajärjestelmää ja lisäksi valvontaa koskevan lainsäädännön käsittely eduskunnassa on ollut kesken. Mittavan uudistuksen yhteydessä rakennettavan uuden toiminnon käynnistymisen seuraaminen aloitusvuoden aikana on siten katsottu perustelluksi. Tämän lisäksi vuoden 2023 aikana tukipalveluissa on seurattu kuukausiraportein valvontasuunnitelman toteutumista. Asiakkuus- ja laatujaosto käsittelee neljännesvuosittain valvontasuunnitelman toteutumista koskevan raportin.

3. Asiantuntijapalvelun hankinta

Tarkastuslautakunta esitti useita havaintoja hankintojen tarkasteluun liittyen ja asiantuntijapalvelun hankinnan arvioinnissa se muun ohella totesi, että Pirkanmaan hyvinvointialueen toiminnan alkuvaiheessa on tukeuduttu huomattavan paljon ulkopuoliseen asiantuntemukseen.

Eryisesti Pirkanmaan hyvinvointialueen valmistelu- ja käynnistämävaiheessa on tarvittu asiantuntijapalveluja. Tarve on vähentynyt ja vähenee erityisesti strategiaan ja strategian toimeenpano-ohjelmaan liittyen. Tavoitteiden asettamisesta vastaa aina Pirkanmaan hyvinvointialue, asiantuntijapalveluja on käytetty työskentelyn tukena ja fasilitoijana.

Hyvinvointialueen strategian valmistelu aloitettiin keväällä 2022 ja strategian toimeenpano-ohjelman valmistelu käynnistyi lokakuussa 2022. Tähän kokonaisuuteen on käytetty ulkopuolisia asiantuntijapalvelujen ostoja yhteensä 136 000 euroa. Strategian toimeenpano-ohjelma hyväksyttiin aluehallituksessa 14.2.2023 ja sen toteuttamiseen, mukaan lukien palveluiden verkoston suunnitteluun, on käytetty asiantuntijapalveluiden ostoja. Toimeenpano-ohjelma ja

siihen sisältyvät muut ohjelmat luovat raamit ja tiekartan Pirkanmaan hyvinvointialueen ensimmäisen aluevaltuustokauden toiminnalle. Toimeenpano-ohjelmalla on merkittävä rooli myös ministeriöiden kanssa käytävissä ohjausneuvotteluissa. Valtiovarainministeriö on korostanut toimeenpano-ohjelmien tärkeyttä hyvinvointialueiden talouden tasapainottamisessa. Pirkanmaan hyvinvointialueen talouden tasapainotus edellyttää nopeita ratkaisuja ja toimenpiteitä ja asiantuntijapalvelujen ostojen avulla selvityksiä on saatu tehtyä nopeammin.

Tarkastuslautakunnan väliarvioinnissa viitataan muutosjohtamisen konsulttipalvelujen kilpailutukseen 635 700 eurolla. Kyseessä on hankinnan maksimiarvo viidellä eri osa-alueella. Lokakuun 2023 loppuun mennessä kyseessä olevan hankinnan pohjalta tehtyjä sopimuksia oli käytetty noin 275 000 euron edestä. Konsulttipalvelujen käyttöön on myös osittain saatu ulkopuolista hankerahoitusta.

Väliarvioinnissa tarkastuslautakunta nostaa esille havainnon, että asiantuntijoilta tilatut selvitykset jäävät dokumentoimatta eli niitä ei ole missään saatavilla. Raportit selvityksistä päätyvät useimmiten viranhaltijoiden omiin arkistoihin.

Palveluiden verkoston osalta asiantuntijoilta tilatut selvitykset ovat osana palveluiden verkoston selvityksiä, ja esim. avopalveluiden selvitys ja IKI2035-selvitys ja niiden dokumentit ovat kaikkien saatavilla aluehallituksen kokousten ko. pykälien liitteinä. Strategian toimeenpano-ohjelman sisällä olevat ohjelmat on käsitelty aluehallituksessa, esim. henkilöstöohjelma ja tietohallinnon muutosohjelma ja myös näiden ohjelmien sisällä on dokumentoitu asiantuntijoilta tilatut selvitykset.

Tarkastuslautakunta käyttää väliarvioinnissaan sekä ostopalveludataa eli toteutuneita kuluja että hankintojen kilpailutuksissa käytettyjä maksimiarvoja. Organisaatiokulttuurin kehittämiseen liittyvän kilpailutuksen osalta tarjouspyyntö julkaistiin lokakuussa siten, että sopimuskauden maksimiarvo on 150 000 euroa ja option maksimiarvo on 50 000 euroa. Tämän hankinnan maksimiarvo on siten 200 000 euroa, eikä sopimuksen osalta vielä käyttöä ole.

Kuten väliarvioinnissa on todettu, lakiasianpalvelut ovat hankintalain liitteen E mukaisia erityisiä palveluita, joiden kansallinen kynnysarvo on 300 000 euroa. Tämän lisäksi on huomioitava, että hankintalain 9 §:n perusteella oikeudenkäyntiasiamiespalvelut ja näihin välittömästi liittyvät oikeudelliset neuvontapalvelut on rajattu hankintalain soveltamisen ulkopuolelle eli näiden palveluiden hankintaan ei sovelleta hankintalakia lainkaan. Mitään väliarvioinnissa mainittua 60 000 euron hankintarajaa näille palveluille ei ole olemassa ja näin ollen maininta, että tämä arvo mahdollisesti ylittyisi jonkin yksittäisen hankinnan osalta, on aiheeton. Lakiasiantuntijapalveluiden ostot perustuvat osin Pirkanmaan sairaanhoitopiirin kilpailuttamaan puitejärjestelyyn, johon liittyvät sopimukset ovat siirtyneet Pirkanmaan hyvinvointialueelle. Puitejärjestelyä käytettäessä palvelua ostetaan tilauksella, eikä erillisiä päätöksiä tehdä.

Kiinteistöverotuksen oikeellisuuden varmentamisen osalta väliarvioinnissa todetaan, että siihen liittyvien maksujen arvioidaan ylittävän 60 000 euroa. Näiden asiantuntijapalveluiden osalta palkkion laskentaperusteena käytetään sitä summaa, joka Pirkanmaan hyvinvointialueelle löydetyn virheen ja sen oikaisun perusteella liikaa perittynä verona ja sen korkona palautetaan. Ja kääntäen, mikäli hyvinvointialueelle ei työn tuloksena palautettaisi mitään, ei myöskään palkkionmaksuvelvoitetta olisi. Ottaen huomioon hyvinvointialueen omistamien kiinteistöjen

suhteellisen vähäisen määrän ei ole oletettavaa, että palkkiosummat kohoavat kovin korkeiksi. Tähän mennessä palkkioita ei ole vielä maksettu lainkaan, mutta toimeksianto on vielä osin kesken.

Väliarvioinnissa todetaan, että palvelua olisi hankittu myös yritykseltä, joka toimii henkilöstövuokrauksen periaattein ja etsii kuhunkin asiaan tarvittavan lakiasiantuntijan. Tällaista hankintaa ei lakiasianpalveluiden osalta tunnustettu. Sen sijaan huomattiin, että yhdessä lakimiehen rekrytoinnissa käytetty kokeneempien hakijoiden lisäämiseen tarkoitettu suorakontaktointipalvelu oli inhimillisen virheen vuoksi tiliöity lakiasiantuntijapalvelujen tilille. Tämän rekrytoinnin tarkoituksena oli osaltaan vastata tutkimuspalvelujen juridisen tuen tarpeeseen ja parantaa näiden ostojen koordinoitua.

Hyvinvointialue on kilpailuttanut puitetyyppisiä ratkaisuja asiantuntijapalvelujen ostoon. Sopimusten käyttö voi olla hankinnan maksimiarvoa pienempää. Asiantuntijapalveluita on käytetty myös puitesopimusten puitteissa tekemällä tilauksia, jolloin erillisiä hankintapäätöksiä ei ole tarvetta tehdä.

Hyvinvointialueella hankintoihin liittyvissä tehtävissä työskentelevien tukena toimii hankintaverkosto. Verkosto on perustettu kesäkuussa 2023 ja siihen kuuluu noin 150 asiantuntijaa hyvinvointialueelta ja Tuomi Logistiikasta. Verkostolle on järjestetty perehdytystä hankintojen toteuttamisesta, hankintatoimintaa koskevista ohjeista ja kerrottu tarjolla olevasta tuesta. Tuomi Logistiikan hankintapalvelut ovat yksiköiden käytettävissä myös pienhankinnoissa.

Henkilöstön hankintaosaamista kehitetään neuvonnalla, hankintaverkoston toiminnalla, koulutuksilla ja asiakirjamallien jakamisella. Hankintoja koskevia ohjeita jalkautetaan käytettävissä olevilla hankintatoimen ohjaus- ja tukiresursseilla, joihin eri näkökulmistaan lukeutuvat strategiset hankintapalvelut, tehtäväalueiden hankintojen asiantuntijat, esimerkiksi sote-palvelulinjojen ostopalvelupäälliköt, hallintopalvelut sekä Tuomi Logistiikka.

Hankintasopimusten tallentamisesta Pirre-järjestelmään sekä hankintasopimusten hallinnasta on järjestetty koulutus lokakuussa ja tallenne on saatavilla hankintaverkoston Teams-työtilassa. Kaksiosainen hankintojen peruskoulutus järjestettiin viimeksi marraskuussa.

Pirre-järjestelmässä on joulukuusta 2022 alkaen ollut jaossa päätöspohja, joka ohjaa tekemään pienhankinnan hankintapäätöksen oikein, kun kevyen kilpailuttamisen pääsäännöstä on poikettu. Pirressä ja hankintaverkoston työtilassa on myös hankintamuistion erimerkkipohjia käytettäväksi vähäarvoisen hankinnan dokumentoimisessa hankintaohjeen mukaisesti.

Hyvinvointialueen sopimustenhallintajärjestelmän esiselvitys on valmistunut ja sen pohjalta päätetään, kuinka hankintatoimintaa ja hankintasopimusten hallintaa tuetaan järjestelmillä.

Hyvil Oy:n ja Maakuntien tilakeskus Oy:n palveluja pyritään vuosimaksun puitteissa hyödyntämään entistä paremmin. Hyvinvointialueen on lain mukaan käytettävä Maakuntien tilakeskus Oy:n tilatietojärjestelmää ja siihen liittyviä palveluja. Käytöstä maksetaan hyvinvointialueille jyvitetty vuosimaksu. Pirkanmaan hyvinvointialue on ottanut tilarekisterin ja sen ominaisuuksia käyttöönsä aktiivisesti ensimmäisten joukossa.

Pirkanmaan hyvinvointialue käyttää Hyvil Oyn palveluja tarpeen mukaan ja osallistuu sen ylläpitämiin asiantuntija -verkostoihin sekä lainsäädännön vaikuttamistyöhön. Sopimus- ja hankintaverkostossa työstetään yhteisiä sopimus pohjia hyvinvointialueiden käyttöön. Alkuvuoden 2023 aikana Pirkanmaa on käyttänyt Hyvilin asiantuntijapalveluita 35 kertaa, mikä on samaa luokkaa kuin muillakin alueilla.

4. Psykiatria

Psykiatrian sekä päihde- ja mielenterveyspalveluiden arvioinnissa tarkastuslautakunta muun ohella totesi mahdollisuudet perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon integraatioon ja sujuviin hoitoketjuihin sekä digitaalistiin palvelumuotoihin liittyen.

Kesäkuussa 2023 hoitotakuun ylittäneitä potilaita oli 1741 potilasta ja hoitotakuujonossa 1929 potilasta. Syyskuussa hoitotakuun ylittäneitä oli 1326 potilasta, ja 1896 potilasta oli hoitotakuujonossa.

Vaikuttavat muutokset hoitotakuujonoon saadaan aikaan, kun lähetepurun lisäksi käynnistetään uudenlainen hoidonporrastus yhdessä perustason palveluiden kanssa. Hoidonporrastuksen uudistus on jo sovittu yhdessä erikoissairaanhoidon ja perusterveydenhuollon kesken, osana tehtyä psykiatrian, mielenterveys- ja päihdepalveluiden selvitystyötä. Samalla kirjattiin uudet lähetekriteerit.

Painopisteen siirtyessä enemmän perustason palveluihin, psykiatrikonsultaatioiden turvaaminen perustasolle on ratkaisevaa uuden käytännön onnistumiseksi. Tavoitteena on jatkossa hoitaa lievät, ja osin keskivaikeat mielenterveys- ja päihdesairaudet perustasolla, jotta erikoissairaanhoidon voi keskittyä vaikeampiin psykiatrisiin sairauksiin.

Perustason mielenterveys- ja päihdepalveluiden ja digipalvelujen vahvistamisen osalta käyttöön otetaan koko Pirkanmaalla toimintamalli, johon kuuluu digitaalisesti tuettu, systemaattinen hoidon tarpeen arvio ja nopea hoidon aloitus.

Mielenterveys- ja päihdepalveluita johdetaan kokonaisuutena. Yhteinen vastinparimalli on käynnistetty, minkä avulla johtaminen tapahtuu linjat ylittävästi. Selvitystyön toimeenpanon alkuvaiheessa seurataan muutosten käynnistymistä sosiaali- ja terveysjohtajan johtaman seurantaryhmän avulla. Jatkossa uudenlainen johtaminen ja toimintatapa on tarkoitus saattaa linjoilla tehtäväksi.

Henkilöstön saatavuuden turvaamisen osalta työmäärän hallitsemiseksi mielenterveys- ja päihde- tiimeihin (miepä-tiimit) on jo palkattu 20 uutta sairaanhoitajaa, ja tarkoituksena rekrytoida 2 uutta konsultoivaa psykiatria sekä 1 konsultoiva päihdelääkäri. Näihin vakansseihin on rahoitus toimialueilla. Rahoitus liikkuvalla psykiatrisella kotisairaallalle on varmistunut hankerahoituksen avulla, ja toiminta on tarkoitus käynnistää mahdollisimman pian.